

Sotaan soopapuhetta vastaan

James Ball: *Post-truth. How bullshit conquered the world.* Biteback 2017.

Matthew D'Ancona: *Post truth. The new war of truth and how to fight back.* Ebury Press 2017.

Kesäkuussa 2016 britit äänestivät maansa eroon Euroopan unionista ja marraskuussa Yhdysvallat sai presidentikseen Donald Trumpin. Voittoaikaiset kampanjat vetosivat tunteisiin ja uskomuksiin, ja faktoil-

le jäi vähän sijaa, kun mielipiteitä muodostettiin ja kanta päätettiin. Totuudenjälkeinen valittiinkin vuoden sanaksi Oxfordin sanakirjassa.

Britannian menestyksessä EU-erokampanja oli totuudenjälkeistä politiikkaa taidokkaimmillaan. Populisin perusopin mukaisesti asiat yksinkertaistettiin ja epämiellyttävät totuudet survottiin halluttuun muottiin tai sivuutettiin. Selvät sanat jyräsivät vastapuolen suosiman järjelyn ja kansainväliset arvot. Monimutkaisuuden tunnistaminen ja tekniset yksityiskohdat haittasivat viestin välitystä.

Eroa vaativan kampanjan johdossa ymmärrettiin, että Brexitin saavuttamiseksi äänestäjille oli myytävä vakuuttava kertomus, joka tuntui oikealta ja vastasi arjen huoliin. Niinpä erokampanjan kärkeen nostettiin EU-jäsenyyden vuotuinen hintalappu, ”350 miljoonaa punttaa”. Summan sanottiin vastaavan kansallisen terveydenhoitojärjestelmän kuluja. Miksi britit maksaisivat Brysselin byrokraateille oman maan lääkäreiden ja hoitajien sijaan?

Tarvittiin myös uhkakuvaa, joksi sopi ajatus Turkin EU-jäsenyydestä. Samaan hengenvetoon kansainvälinen muuttolieki esitettiin nollasummapelinä. Varsinkin islaminuskoisia maahanmuuttajia vyöryisi yli avointen rajojen hyötyään brittien sosiaaliturvasta, kouluista, työmarkkinoista ja terveydenhuollosta ilman, että heiltä saataisiin mitään vastineeksi.

Tunteisiin vedotaan politiikassa tavan takaa. Muunnellun totuuden, vaihtoehtoisten faktojen ja vakuuttavan esiintymisen suhdetta valtaan puntaroivat niin Platon kuin Machiavellikin. Myöhemmin tupakkalobbarit ja ilmastokespiteköt ovat osoittaneet, että pelkkä hämmennys ja epätietoisuus riittävät hidastamaan muutosta tai pitämään asiat ennallaan.

Uutta on kansalaisten reaktio. Yhtäältä poliitikkojen ei enää edes odoteta puhuvan totta. Toisaalta tyytymättömyydestä kum-

puava raivo on korvannut välinpitämättömyyden, ja muuttunut viestintäympäristö helpottaa välitöntä toimintaa. Uutiset, faktat ja viihde sekoittuvat perinpohjaisesti, olipa kyse tosiveeestä tai valtakunnanmedian uutisvirrasta internetissä.

Totuudenjälkeisen ajan perusinfrastruktuuri on digitaalinen teknologia. Internet on ennennäkemättömän demokraattinen sikäli, että siellä vertaisten keskinäinen viestintä korvaa totut hierarkiat ja valtava määrä tietoa on avoimesti saatavilla. Käyttäjät tuottavat haluamaansa sisältöä ja yhdistyvät globaaleiksi verkostoiksi reaaliajassa. Tätä on nopeasti alettu pitää itsestään selvänä.

Uudessa asetelmassa jokainen on asiantuntija. Kilpailevat näkemykset voi kiistää vetoamalla omiin kokemuksiin ja näkemyksiin – tai pysytellä omassa kuplassaan saman- ja oikeamielisessä seurassa. Algoritmit ja ajalle tyypillinen heimoutuminen edistävät kuplautumista, lisäksi lähteiden ja motiivien tarkistaminen on vähintäänkin hankalaa. Vallankäyttö ja hyväksikäyttö ovat saaneet uusia muotoja.

Yhteiskuntien sosiaalisena liimana pidetty luottamus on kärsinyt inflaation. Salaliittoteoriat ovat nousseet pienistä piireistä yleiseen keskusteluun. Esimerkiksi rokotuskiistassa on osapuolia, jotka uskovat ”kaiken maailman dosenttien” liittoutuneen hallituksen ja suurten lääkefirmojen kanssa luonnon normaalia kiertokulkua ja tavallisten ihmisten hyvinvointia vastaan. Tässä ajattelussa ”äidinvaisto” painaa enemmän kuin tutkittu tieteellinen tieto.

Tasapainoinen moniäänisyys on sairastunut relativismiin, joka antaa olettaa, että kaikki näkemykset olisivat tasaveroisia. Objektiivisuus ja tasapuolisuus lipsahtelevat synonyymiksi toimituksissakin, vaikka sitä ne eivät ole. Soopaa edistään järjestelmällisesti globaaleissa liike-elämän, median ja politiikan verkostoissa, koska siitä on merkittävää taloudellista ja valtapoliittista hyötyä.

Palkitut toimittajat James Ball ja Matthew D'Ancona maalaavat kirjoissaan synkkää kuvaa. Molempien mielestä asiain tilan selittäminen internetillä olisi kuitenkin liian yksinkertaista. Heidän mielestään voidaan väittää jälkiviisaasti, että politiologien ja mediakriitikkojen olisi pitänyt kyetä ennustamaan, mitä tuleman pitää.

Ympäri vuorokautiset uutiskanavat, sosiaalinen media ja ääripuolueelliset nettisivut ovat toki luoneet uusia asetelmia, mutta monet totuudenjälkeisen ajan politiikan menetelmistä ovat olleet rutiinia politiikan marginaaleissa vuosikymmenten ajan.

Nämä menetelmät ovat myös kohdanneet valtavirran ennen totuudenjälkeistä aikaa: Esimerkiksi 1950-luvulla samoihin keinoihin turvautui Yhdysvaltain kommunistivainojen johtohahmo, republikaanisenaattori Joe McCarthy. Trump käyttää presidenttinä samaa lähestymistapaa kuin liikemiesaikoinaan New Yorkissa 1990-luvulla.

Ballin ja D'Anconan mielestä suurin osa ihmisistä on myötälilijöitä. Informaatioon on helpompi uskoa, mikäli se sopii omaan maailmankuvaan ja vastaa omassa ryhmässä vallitsevia sosiaalisia normeja. Tarve osoittaa ryhmään kuuluminen ja vahvistaa jäsenyyttä siinä tyydyttyä valitsemalla edelleen kerrottavaksi informaatiota, joka luo toivotun vaikutelman. Samalla lujittuvat sekä oma että ryhmän identiteetti.

Heikko tilasto-osaaminen on omiaan vahvistamaan psykologisten tekijöiden vaikutusta. Tilastot turvallisuudesta eivät lohduta, jos lentäminen pelottaa.

Ajalle ominaisesti tilanteeseen pettyneet ja muutosta kaipaavat voivat suositella mieleistään ratkaisua. Viestin voi suunnata haluamalleen yleisölle ja muotoilla raflaavasti. Pulmana on, että sillä voi olla vaikea tavoittaa muita kuin jo valmiiksi samaa mieltä olevia.

D'Ancona uskoo lukemiseen ja keskustelemaan postmodernistien kuin kirjallisten klassikoiden kans-

sa. Napakassa pokkarissa vilahtelevat muun muassa Hanna Arendt, Sinclair Lewis ja George Orwell. Václav Havelin esimerkki havainnollistaa, kuinka kirjoitetaan vaihtoehtoisia ”vastakertomuksia”.

Kansalaisuus kietoutuu kulutajuuteen, mikä korostaa median vastuuta luotettavan tiedon välittäjänä ja yhteiskunnallisen kehityksen kriittikkona. D'Ancona kuitenkin pelkää, että media unohtaa tehtävänsä kilpailussa näkyvyydestä, mainostuloista ja mielipidejohtajuudesta.

Ball arvostelee toimittajien sitkeää uskoa omaan objektiivisuuteensa ja peräänkuuluttaa rehellisyyttä, avoimuutta ja itse-kriittisempää näkökulmien selittämistä. Myös faktantarkistus tarvitsee tuuletusta, koska nykyisellään se on hidasta, kallista ja tehotonta, eivätkä oikaisut ja korjaukset saa samaa tilaa ja huomiota kuin soopa.

Ball haluaa informatiivisempia otsikoita, oleelliseen keskittymistä ja kovien uutisten selvempää erotelua viihdehötöstä. Kokeneet tiedetoimittajat voivat neuvoa, koska he ovat pähkäilleet monien totuudenjälkeiselle ajalle leimallisten pulmien kanssa vuosikymmenten ajan.

Ball listaa konkreettisia ohjeita myös poliitikoille ja lukeville taviksille. Hän vaatii tietoista kuplien puhkaisemista, lähteiden huolellisempaa valitsemista ja varmistamista sekä kunnollista medialukutaidon opetusta kouluihin. Kustantajien ja mediatutkijoiden olisi selvitettävä syvällisemmin, miksi yleisö kaikkoaa.

Britanniaan ja Yhdysvaltoihin keskittyvät kirjat tarjoavat ajankohtaisen vertailukohtana keskustelulle Suomessa. Muun muassa toimittajien tilasto-osaamisen ja kansalaisten kriittisen medialukutaidon vahvistamista tarvittaisiin meilläkin.

PAULIINA RAENTO

Kirjoittaja on professori.